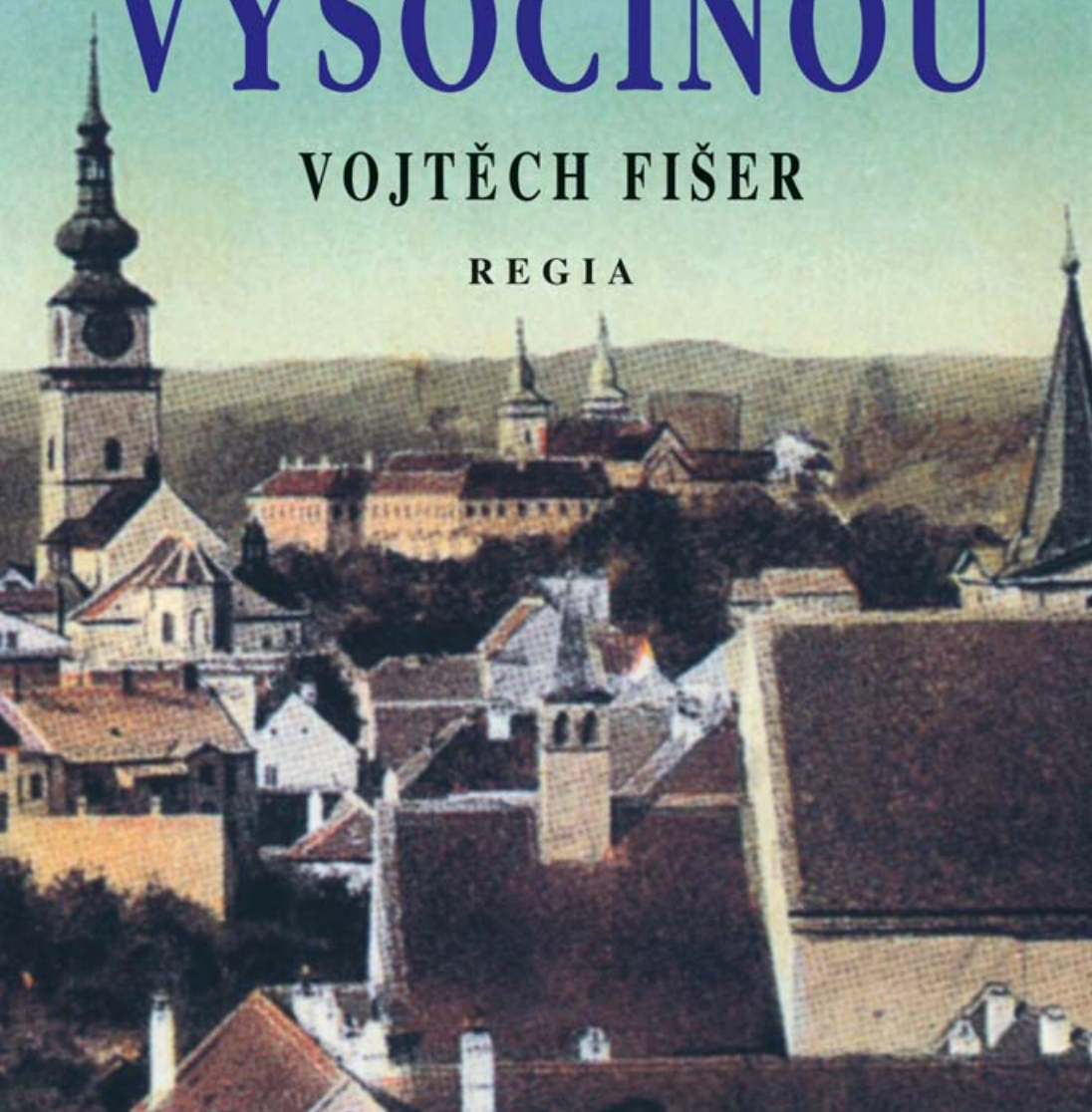

TAJEMNÉ STEZKY

TOULKY VYSOČINOU

VOJTĚCH FIŠER

REGIA

Tajemné stezky Toulky Vysočinou

TAJEMNÉ STEZKY

Toulky
Vysočinou

Vojtěch Fišer

Publishing © 2009 by REGIA
Text © 2009 by Vojtěch Fišer
Photo © 2009 by Petr Martinec (1)
Cover & Graphics © 2009 by VR Atelier

All rights reserved. No part of this book may be reproduced
in any form or by any means without the prior written consent
of the Publisher, excepting brief quotes used in reviews.

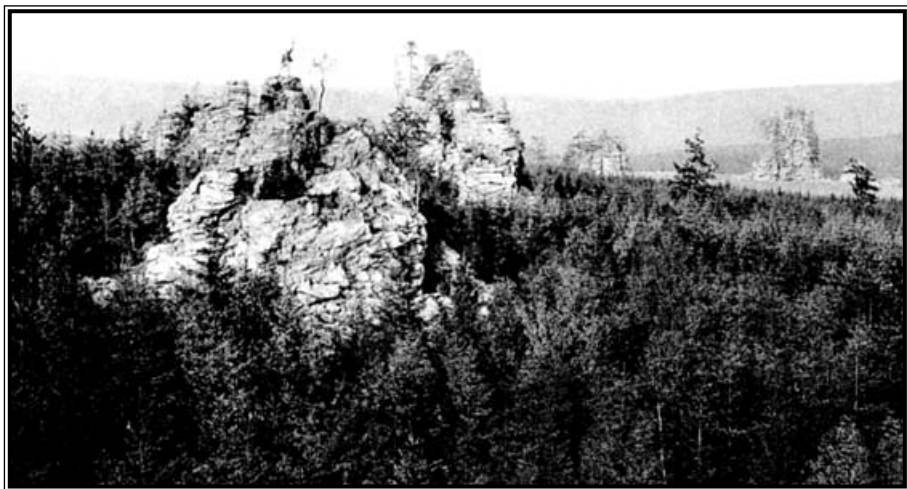
Printed in Czech Republic

ISBN 978-80-86367-74-3

Předmluva

Kronikář Kosmas popisuje Čechy jako „kraj kolem dokola obklíčený horami, jež se obdivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jakoby jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo“. Pobělohorský exulant a spisovatel Pavel Stránský ve svém díle O státě českém uvádí: „Země sama podoby jest vejčité i odevšad obehnána horami a lesem souvislým...“ Oproti němu Otec národa a zakladatel moderního českého dějepisceví František Palacký o české zemi tvrdí: „Patříce na obraz její na mapě, uhlédáme podobu nepravidelného čtverhranu... Na pokrajích svém odevšad obklíčena jest pohořími...“

Tuto zvláštní a zcela ojedinělou podobu Čech si uvědomovali snad všichni autoři, kteří se věnovali popisu naší země. Ať už ji však přirovnávali k vejci, čtverhranu nebo k růži či dokonce k srdci, jedno museli přiznat: ona hrabba hor věnčící Čechy není všude stejná. Zatímco na severu představují Krkonoše a Orlické hory přirozený jen těžko překonatelný val a nejinak je tomu na severozápadě, kde se zvedají Krušné hory, a na jhozápadě, kde od pradávna bránila nevítaným vpádům Šumava, východní hranice je podstatně mírnější a nedá se zde hovořit o horách, nanejvýš o vysočině či vrchovině.

Nejvyšší vrchol Žďárských vrchů Devět skal na pohlednici z konce 19. století.

Snad proto, že zde Čechy hraničí s Moravou, zemí ze všech jim nejbližší. Ostatně, jak podotýká už citovaný Palacký, mimochodem sám původem Moravan, „Morava vůbec účastna bývala všech osudů země české s výjimkou krátkotrvalé někdy říše Svatoplukovy, kdežto Čechy samy Moravě podléhaly. Protož my, považující že jméno Moravan značí část národa jen zeměpisně a nikoliv geneticky rozdílnou, kdykoli o národu českém vůbec mluvíme, vždy Slovany jak v Čechách, tak i v Moravě bydlící rozumíme“.

Tato vysočina na pomezí Čech a Moravy nazývá se Českomoravskou vysočinou nebo také, jak někteří zeměpisci tvrdí, Českomoravskou vrchovinou. Není tu vysokých hor, ba žádný ze zdejších kopců či vrchů nedosahuje ani 900 metrů nadmořské výšky. Jsou tu však rozsáhlé lesy, které zdejšímu kraji vtiskují jistou syrovost a malebnost. Sama Českomoravská vysočina nebo jenom Vysočina, jak se nazývá zde zřízený kraj, má jen dvě vyšší oblasti a to Žďárské vrchy, kde jsou nejvyššími body Devět skal s 836 metry nad mořem a Žákova hora s 810 metry nad mořem, a Jihlavské vrchy, jimž dominuje Javoříce s 837 metry. Tedy, jak vidíte, nic moc, milovníci vysokohorské turistiky si zde na své nepřijdou. Přesto je Vysočina důležitým evropským rozvo-

Celkové panorama Jihlavských vrchů na pohlednici z roku 1955.

dím. Ve Žďárských vrších pramení nedaleko od sebe Sázava a Svratka. Zatímco vody Sázavy spěchají přes Vltavu a Labe k Severnímu moři, vody Svratky směřují Moravou a Dunajem na opačnou stranu k Černému moři. Podobně rozdělují vody potoků a říček i Jihlavské vrchy a kopce s nimi sousedící.

Vysočina, někdy nazývaná také Horácko, je krajem o poznání drsnějším, zimy jsou syrovější a mrazivější, jara přicházejí pozdě, zato léta bývají plná síly a barev. O zdejších končinách, ještě než je protnuly železniční spoje a později i dálnice směřující z Prahy do Brna, se říkávalo, že zde lišky dávají dobrou noc. Leckde, zejména v odlehlých vesnicích na Žďársku, to tak platí vlastně dodnes. Příroda, kdysi divoká a nespoutaná, je zde mnohem méně dotčená než v průmyslově rozvinutějších oblastech. Také lidské dějiny sem vstupovaly později. Hlubokými lesy, kde žili vlci a medvědi, si jen pozvolna prosekávali první stezky Keltové, Markomané a po nich Slované. Teprve objevení stříbrných rud u Jihlavy v době panování krále Václava I. sem přitáhlo větší počet osadníků, kteří počali kraj zvolna zalidňovat. Vydejme se teď po jejich stopách, vydejme se na toulky tou malebnou, divukrásnou, byť leckdy poněkud chladnou Vysočinou. Tato knížka však není ani turistickým průvodcem, ani dějepisem kraje na pomezí Čech a Moravy. Spíše chce být výběrem z historických příběhů a událostí, životních osudů slavných osobností a podivuhodných pověstí, které jsou s tímto kouzelným koutem naší vlasti spjaty.

Po Haberské stezce

Znak městečka Habry.

Od Prahy přes Čáslav, Německý (nyní Havlíčkův) Brod, Jihlavu a Moravské Budějovice vedla na Znojmo prastará stezka zvaná Haberská. Proč právě Haberská? To podle tržní osady Habry, kde vstupovala do lesů kdysi pokrývající Českomoravskou vysočinu. První zmínku má o ní Kosmas ve své Kronice české v souvislosti s událostmi roku 1101. Právě tehdy totiž vyvrcholily spory mezi Přemyslovci o knížecí stolec. O Vánocích 1100 se ujal vlády Bořivoj II., syn prvního českého krále Vratislava II. a Svatavy Polské. Jenže podle platného stařešinského řádu měl used-

nout na trůn nejstarší Přemyslovec a tím byl Bořivojův bratranec a údělný brněnský kníže Oldřich. Ten, aby se domáhal svých práv, vyrazil s vojskem sestaveným s pomocí svých německých příbuzných z Moravy do Čech.

U Malína se mu však postavil kníže Bořivoj II. Když Oldřich zjistil, že Bořivoje podporují všichni čeští předáci včetně olomouckých údělných knížat Svatopluka a Oty, raději se vrátil zpátky do Brna. Kronikář Kosmas se tehdy neubráníl ironii, když napsal, že Oldřichovi lidé „odevšad stísnění a v úzkých jsouce, úzkou cestou a velmi těsnou stezkou, kudy se chodí přes hvozď k Habrům, pustili se v noci na hanebný útěk“.

Za panování Otce vlasti Karla IV. byla osada Habry povýšena na městys, získala právo pořádat trhy a používat vlastní znak – červený štít, na němž jsou zkříženy stříbrný starobylý klíč a stříbrný meč se zlatou rukojetí. Po roce 1850 se Habry staly sídlem okresního soudu a v roce 1909 byly povýšeny na město. Jenže po 2. světové válce přišly jak o okresní soud, tak i o statut města. Zpětného povýšení na město se však dočkaly v roce 1992, byť zde nyní žije necelá tisícovka obyvatel.

Habry se mohou pochlubit barokním zámekem, v němž je dnes škola, radnicí z roku 1770 s věžičkou a hodinami, kamenným mostem z počátku 19. století, který vede přes říčku Malá Sázava a především barokním, původně románským kostelem. Třebaže je zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie, pouť se v Habrech každoročně slaví 29. června na svátek svatých apoštolů Petra a Pavla. Jejich jména totiž kostel nesl při svém založení ve 13. století.

Poloha Habrů na důležité zemské cestě však nepřinášela jen požehnání v podobě kupců a poutníků, kteří zde hledali místo, kde by mohli naplnit svůj

žaludek, svažít hrdlo a na chvíli si odpočinout. Přechovalo se tudy valila vojska, která za sebou zanechávala jen mrtvoly a spáleniště. Nejinak tomu bylo v době třicetileté války v 17. století.

Když po jejím skončení do Haber přišel páter Petr, aby se ujal úřadu faráře, našel zde vypálený kostel a sotva čtyřicet domů, které se daly obývat. Naštěstí mu pomohl jeho otec, který byl profesí tesař, a přidali se lidé z městečka i širokého okolí. Všichni věřící přiložili ruku k dílu a během několika let se podařilo opravit jak haberský svatostánek, tak i ostatní kostely náležející do haberské farnosti.

Páter Petr však netušil, jak smutný osud ho ještě čeká. Léto roku 1670 bylo mimořádně horké a suché. Celé týdny nespadla ani kapka deště. Na polích usychalo obilí, sedláci se strachovali o úrodu, studánky vysychaly a zvířata se trápila žízní. Jednoho dne počátkem srpna se od Melechova, ale také od Železných hor nebe zatáhlo černými mraky. Ještě než se snesl vymodlený životodárný déšť, proťal oblohu první blesk a takřka vzápětí zaduněl hrom. A pak se rozpoutalo nad hlavami Haberských pravé peklo. Blesk stíhal blesk. „Hoří,“ vykřikl kdosi. „Kostel hoří!“ Vskutku, z kostelní věže i střechy šlehalo ohnivé jazyky. Za chvíli už byl chrám Páně v jednom plameni. Farář Petr sta-

Pohled na Habry v druhé polovině 19. století. Ve výřezu haberská radnice.

čil ještě vynést nejsvětější svátost. Víc nestačil. Lidé se už řadili do řetězu a podávali si vědra z vodou, lili je na oheň, ale vše marné. Požár za chvíli strávil celé jejich dílo. Nový kostel lehl popelem. Farář Petr se ze žalu nad tou zkázou roznemohl a do roka umřel.

Kostel byl pak alespoň provizorně zastřešen, ale na jeho novou opravu chyběly peníze. Až v roce 1676 se hraběti Leopoldu Mellisimovi ze sousedního Vilémova ztratil jeho malý syn Václav Ferdinand. Nešťastní rodiče dali prohledat celý kraj a úpěnlivě se modlili k Panně Marii. Po několika dnech, shodou okolností právě ve svátek Nanebevzetí Panny Marie, našli dřevorubci v lese nedaleko Habrů unaveného, hladového a uplakaného hraběcího synka. Vděčný hrabě Mellisimo nechal Haberským za záchranu svého dědice opravit kostel a se souhlasem pražského arcibiskupství ho dal 15. srpna 1678 vysvětit jako chrám Nanebevzetí Panny Marie.

Podle známého esoterika Martina Stejskala se prý Habry mohou pochlu-bit hned dvěma ukrytými poklady. Jeden má být zakopán kdesi ve východní části městečka zvané Na Páchu. Prý se ho kdysi jeden zdejší obyvatel pokoušel vykopat, ale truhlice s pokladem se mu přitom propadla ještě hlouběji do země. Nešťastný hledač z toho měl značnou ostudu a nakonec se musel odstěhovat. Poklad tak čeká na svého nálezce dodnes.

Nedaleko Habrů směrem na západ je v lese zvaném Radinov ukryt další poklad. Kdysi tu prý stával dvůr a malý kostelík, pod nímž byla zakopána velká kád se zlatými, stříbrnými a měděnými mincemi. Ale pozor, kdo by dostal chuť poklad vykopat, musí počítat s tím, že ho hlídá velký černý kocour s ohnivýma očima. Místní o něm říkají, že je to sám ďábel.

Pokud se přesto chcete vypravit s detektorem kovů a krumpáčem za poklady, nedělejte si příliš velké naděje na zbohatnutí. Na území nynější České republiky bylo sice za posledních 250 let objeveno něco přes čtyři a půl tisíce pokladů. Jenže se nejednalo o truhly plné zlatých šperků, klenotů a drahokamů. Většinou to byly hromadné nálezy mincí. Cena takového pokladu záleží nejen na kovu, z něhož jsou mince vyrobeny, ale i na jejich historické hodnotě. Podle zákona o památkové péči jsou však všechny takové nálezy vlastnictvím státu a nálezce je povinen odevzdat je nejbližšímu muzeu či jiné státem pověřené instituci. Má přitom nárok na odměnu ve výši 10 procent z ceny nálezů. Odborníci odhadují, že zdaleka ne každý nálezce se s tím spokojí a je proto pravděpodobné, že mnohé nalezené poklady končí u překupníků, zlatníků nebo v soukromých sbírkách.

A že i na Českomoravské vysocině se mohou poklady najít, svědčí případ, který se odehrál v říjnu 2004 v obci Vídeň u Velkého Meziříčí. Manželé Ambrožovi zde při práci na zahrádce náhodně vykopali nádobku s větším množ-

stvím stříbrných pražských grošů a drobných moravských mincí, pocházejících z 15. století. Takže alespoň něco!

Každé pořádné město má svoje strašidlo nebo dokonce hned několik. Habry jsou sice městem malým, ale strašidla mají, respektive měly, dvě. To bylo tak... Před dávnými časy zde žil sice bohatý, ale notně chamtivý sedlák jménem Belihar. Za městem při silnici na vesnici Zboží míval louku, která sou sedila s loukou chudé vdovy Kociánové. Hranici mezi oběma loukami vyznačoval kamenný mezník, který Beliharovi nedával spát. Dumal a dumal, proč musí mít Kociánová tak velkou louku. Vždyť jak by se mu hodilo, kdyby ta jeho byla kapánek větší! A tak dumal, až nakonec vydumal jednoduchou věc. Když jednou zase nemohl samou závistí usnout, oblékl se a v noci potmě se vydal za město. Vykopal kamenný mezník a posunul ho o kus dál do louky vdovy Kociánové. Když si chalupnice ničeho nevšimla, vydal se za město o pár dní později znovu a zase si svoji louku o kousek zvětšil. Tentokrát si už toho vdova povšimla, zahrnula Belihara výčitkami, ale ten dělal, že se ho to netýká, že on s posunováním mezníku nemá nic společného. Co chudák Kociánce zbývalo? Protože to byla zbožná osoba, zašla za farářem z kostela Nanebevzetí Panny Marie a požádala ho, aby sedlákovi domluvil.

Ale kdepak farář! Ten býval s Beliharem jedna ruka. Vždyť spolu také každou neděli mazali karty v hospodě a sedlák, aby to měl dobré i na onom světě, rád faráři nějakou tu zlatku podstrčil. A ten pak dělal, že se nic neděje a Kociánce vzkázal, aby na něj s nějakými hloupostmi o zmenšující se louce nechodila. Však peníze už zkazili nejednoho člověka, haberský farář nebyl v tomto ohledu výjimkou. To už vdově zbýval z její louky jen malý proužek a Belihar měl na rukou pěkné mozoly od toho, jak každou noc posunoval těžký žulový mezník.

Ale na každého jednou dojde. Kdovíjak to tam nahoře zařídili, že ve stejný den zemřeli oba – chamtivý sedlák Belihar i farář, který se jím rád nechával podmazávat. Snad je vzal rohatý do pytle jedním vrzem a odnesl do pekla, kdo ví! Jisté je, že od té doby museli oba v Habrech strašit. Sedlák Belihar se noc co noc ploužil po loukách za městem s těžkým mezníkem na zádech a hořekoval: „Kam ho dám? Kam ho dám?“ To zesnulý farář to měl jednodušší. Večer co večer se vydával do hospody, aby v kartách prohrál ty peníze, které vymámil na věřících a kterými se dával podmazávat. Jenže to víte, hrát karty se strašidlem, na to nemá každý žaludek. Brzy se hospodě každý zdaleka vyhýbal a hostinskému zbyly jen oči pro pláč. Nakonec zašel za novým farářem, aby mu hospodu vykropil svěcenou vodou. Ta prý na podobná strašidla platí. Jenže na nebožtíka faráře nebyla ani svěcená voda nic platná. Hostinský se proto vydal na radnici ke starostovi, aby mu pomohl.

Starostové sice vždycky mívají velké hlavy a to nejen na čepici, jenže v tomto případě by neporadil ani starosta z Brodu nebo z Jihlavy. A že to jsou přece jen větší města! Však hostinský nebyl se svou stížností sám. Chodili za ním haberské mámy, že prý se děti bojí na louku, jak tam straší starý Belihar, stěžovali si kupci, že jim kvůli strašení nejdou obchody, a všichni mleli stále to samé: „Starosto, něco s tím udělejte!“

A tak starosta zavolal místního posluhu, ať vybuchne, že každému, kdo Habry dvou strašidel zbaví, bude vyplacena pěkná řádka zlatáků z obecní kasy a ještě navíc na celý rok mu budou odpuštěny daně.

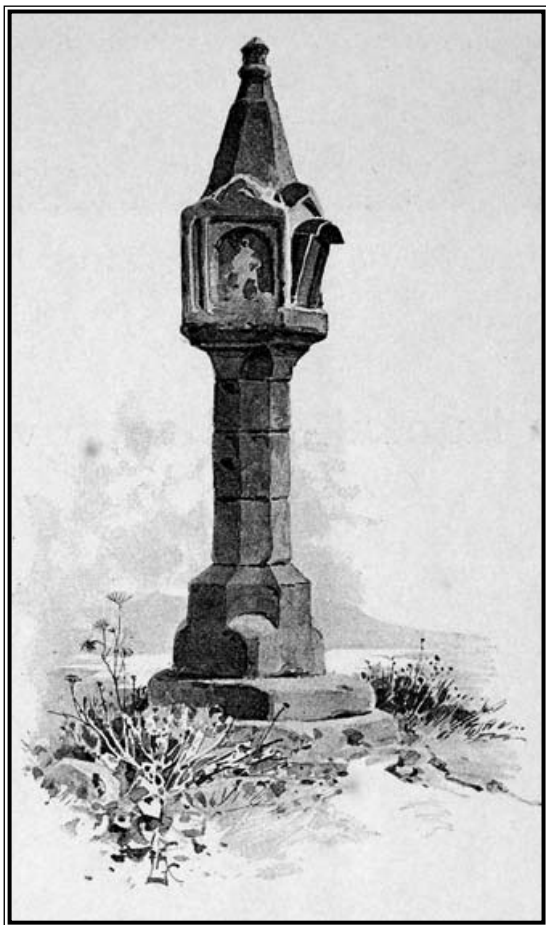
Ale ani to nikoho z místních, ani z okolí nenalákalo.

Nakonec pomohla náhoda. Jednou šel přes Habry kolem říčky Sázavky vysloužilý voják. Asi se vracel z turecké vojny, kdo ví, každopádně přicházel do městečka už za tmy. Jak tak jde, vidí chlapíka, který na zádech vláčí kamenný mezník a skuhrá: „Kam ho dám? Kam ho dám?“

Veterán se zastaví, podívá se na strašidlo a bez mrknutí oka prohlásí: „Prostě ho dej tam, kdes ho prve vzal!“

Belihar se zatetelil radostí, vsadil kámen na původní místo a rozplynul se jako dým. Voják zaslechl jen: „Pánbůh ti to tisíckrát oplať, dobrý člověče!“

Pokývl nad tím hlavou a protože měl pořádný hlad a žízeň, zamířil do místní hospody, aby tady utratil pár posledních grošíků. Vstoupí dovnitř, kouká a di-

Boží muka na Vysočině.

ví se. V hospodě seděl jen tlustý farář, před sebou balíček karet a měšec zlatáků a za pípou se strachy tetelil hostinský. „Hej hospodo,“ zvolal veterán. „Nalej mi pěknou hladinku, ať spláchnu prach, který jsem dnes na cestách spolykal.“ Pak se otočil k faráři: „A co vy, velebný pane? Chcete si zahrát očko?“

Farářův duch mlčel, jen mu karty v ruce zašustily. A že byl voják karbaník nad jiné zdatný, za chvíli strašidlo obehrál o celý váček peněz. Sotva mu farář vyplatil poslední zlatku, rozplynul se a zase se ozvalo: „Pánbůh ti to tisíckrát oplatí, dobrý člověče!“

Když to uviděl hostinský, vyběhl na náměstí a dal se do křiku: „Lidé zlatí, strašidlo je pryč. Honem pojdte na pivo! Dneska čepuji zadarmo!“ Všichni chlapi v Habrech už byli pěkně vyprahlí a honem se nahrnuli do hospody a opřekot si objednávali. Nejvíc debužíroval a popíjel, toť se ví, vysloužilý voják, který město zbavil strašidel. Každý ho chtěl na něco pozvat, třebaže měl teď vyhraný farářův váček zlatáků. Teprve ráno ho pustili zase dál a že se mu šlo s penězi veseleji, to snad ani nemusím dodávat. A Habry od té doby nemají žádné strašidlo.

Než se s tímto městečkem rozloučíme a vydáme se dál po Haberské stezce na Havlíčkův Brod, představíme si ještě dva zdejší významné rodáky. Prvním z nich byl JUDr. František Ladislav Chleborád, který spatřil světlo světa 14. listopadu 1839. Vystudoval sice práva, ale stal se prvním organizátorem dělnického hnutí u nás. Od prosince 1867 byl redaktorem časopisu *Dělník*, v němž vysvětloval svoji představu povznesení dělnictva z často velmi bídných sociálních poměrů. Chleborád nabádal dělníky, aby se sdružovali do svépomocných spolků. Sám pak v Praze založil první takový spolek, který se nazýval Oul. Brzy v Čechách vzniklo na tři sta podobných spolků a František Ladislav Chleborád se stal respektovaným představitelem dělnictva. Když se 16. května 1868 pokládal základní kámen Národního divadla, účastnilo se slavnostního průvodu na tři tisíce členů pražského Oulu na čele s Chleborádem. On sám pak za české dělníky poklepal na základní kámen.

Brzy se však dostal do sporů s dalšími dělnickými předáky, kteří pokládali svépomocné spolky za přežitě a přikláněli se spíše k budování odborového hnutí a k účasti dělníků na politickém životě. V roce 1869 Chleborád odešel z redakce *Dělníka*, vzdal se předsednictví v Oulu a opustil dělnické hnutí. Zato přijal funkci prvního ředitele banky Slávie, původně určené pro pojištění dělníků. Později zanechal z veřejného života úplně a věnoval se advokátní praxi. Nakonec se odstěhoval do Ruska, kde působil jako státní rada na carském ministerstvu financí. Zemřel v roce 1911 v Sankt Petěrburgu.

Druhým významným rodákem byl JUDr. Adolf Stránský. Narodil se 8. dub-

na 1855 a stejně jako Chleborád vystudoval práva. Nejdříve pracoval jako advokátní koncipient v Brně a později byl redaktorem listu Tribune ve Vídni, v němž hájil zájmy slovanských národů v rakousko-uherské monarchii. Po návratu se znovu usadil v Brně, kde měl vlastní advokátní kancelář a zároveň se věnoval politice jako člen mladočeské strany. Dlouhé roky byl mluvčím brněnské české menšiny a velice se zasloužil o posílení českých pozic na Moravě. V roce 1889 založil v Brně Moravské listy, které byly v roce 1893 přejmenovány na Lidové noviny a s přestávkami vycházejí dodnes.

V letech 1895 až 1918 působil jako poslanec ve vídeňské říšské radě a také v moravském zemském sněmu. V roce 1918 byl za národně demokratickou stranu jmenován do Národního výboru a po vzniku republiky, na němž se výrazně podílel, se stal poslancem revolučního Národního shromáždění. V první československé vládě Karla Kramáře zastával funkci ministra obchodu a ve volbách v roce 1920 byl zvolen do senátu.

V září 1925 po neshodách právě se zmíněným Karlem Kramářem opustil řady Čs. strany národně demokratické a spolu se svým synem Jaroslavem a významným ekonomem profesorem Karlem Englišem založil Národní stranu práce. Spoluautorem programového prohlášení této strany byl bývalý spolupracovník T. G. Masaryka Jan Herben a stranu pomáhali propagovat i mladí novináři a spisovatelé Karel Čapek a Ferdinand Peroutka. Když však Národní strana práce ve volbách neuspěla, opustil Adolf Stránský, na rozdíl od svého syna politiku, a věnoval se hospodářské činnosti jako prezident Pražské železářské společnosti. Zemřel v roce 1931 v Brně.

Za kostlivcem do Brodu

Erb rodu Lichtenburků,
zakladatelů Brodu.

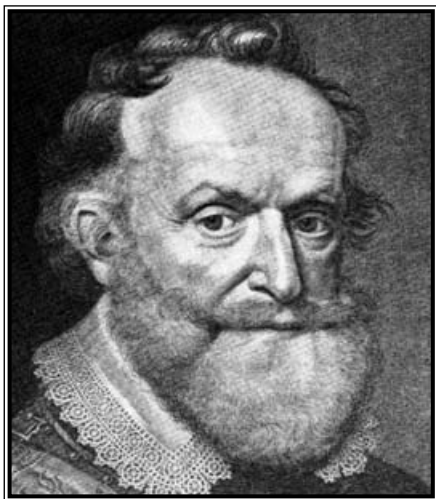
Městský znak
Havlíčkově Brodu.

Havlíčkův Brod, kam máme nyní naměřeno, se jmenuje po někdejším českém novináři, básníkovi a vlastenci teprve od roku 1945. Před tím se nazýval Německý Brod, ale v euforii z vítězného konce 2. světové války, kdy si Češi oškličili vše německé, byl přejmenován do dnešní podoby. Jenže ani Německý Brod není původním názvem města, do něhož jsme nyní spolu zavítali. Úplně nejdříve se totiž sídlu při brodu přes řeku Sázavu říkalo Smilův Brod. To podle jejího zakladatele Smila I. z Lichtenburka, významného českého velmože 13. století.

Narodil se někdy před rokem 1220 jako syn Jindřicha z rodu Ronovců, který vykonával úřad královského purkrabího v Budyšíně a v Žitavě, odtud tedy získal přídomek ze Žitavy. Jindřich ze Žitavy se spolu se svým bratrem Častolovem a nejstarším synem Smilem v letech 1248 až 1249 podílel na potlačení vzpoury královice Přemysla Otakara II. proti jeho otci Václavovi I. Odměnou za to dostali od krále oblast Železných hor a přilehlé území na českomoravském pomezí. Smil zde pak nechal zbudovat rozsáhlý rodový hrad Lichtenburk nebo také Lichnice, který se v písemných pramenech poprvé objevuje v roce 1251.

Asi v roce 1240 se Smil, píšící se podle svého nového hradu „z Lichtenburka“, oženil s mladší sestrou svatě Zdislavy z Lemberka, Alžbětou. Stal se tedy švagrem a také blízkým přítelem Zdislavina chotě Havla z Lemberka. Spolu s ním, dále s Bočkem z Obřan, Vokem z Rožmberka a dalšími šlechtici se jako asi šestadvacetiletý zúčastnil výpravy proti rakouskému vévodovi Fridrichovi II. řečenému Bojovný. Toto

Hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu,
vůdce povstání českých stavů v roce 1618.

válečné dobrodružství však skončilo špatně. Češi byli 26. ledna 1246 u Lávy nepřitelem rozprášeni. Přes Smilovo poměrné mládí mu v dalších letech král Václav I. svěřil vysoký dvorský úřad – jmenoval ho nejvyšším pražským purkrabím.

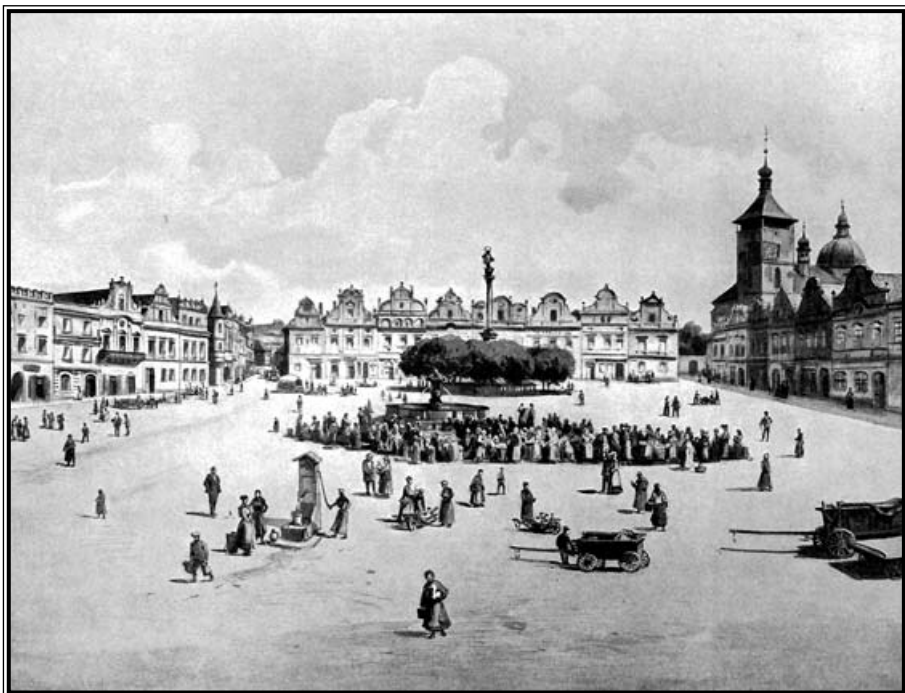
Mezi nejbližšími důvěrníky panovníka zůstal i v době kralování Václavova syna. Třebaže se podílel na potlačení vzpoury patnáctiletého Přemysla Otakara II. proti jeho otci, později k mladičkému kralovici velice přilnul. Po jeho nástupu na trůn v roce 1253 se pravidelně objevoval po jeho boku. S králem „železným a zlatým“ se zúčastnil křížové výpravy proti pohanským Prusům i vítězné bitvy nad uherským vojskem u Kres-

senbrunnu. Už sice nevykonával žádný dvorský úřad, zato ho panovník často využíval jako diplomata. Například už v roce 1253 se spolu s Jarošem ze Slivna a Bočkem z Obřan zúčastnil jednání s papežským nunciem Velaskem a s dalšími dvěma českými šlechtici byl přítomen volbě římského krále, patrně se jednalo o Alfonse Kastilského. Dalimilova kronika to zmiňuje v souvislosti s tím, že Smil tehdy získal za vítězství v rytířském turnaji polepšení svého erbu o červeného kapra s pavími perý v chocholu přilbice nad štítem:

*„Když má římský král být zvolen, k sněmu
káže pán českého národa
ihned jet Smilovi Světlíckému,
jakož i Havlovi Jablonskému
a s nimi Hronovi z Náchoda.
Hron moudrostí vynikl při té volbě.
Římský král mu službu nahradí
červeným lvem v zlatém pozadí.
Také Smil je dobře zajištěn.
Červeného kapra směle v kolbě
dobývá a Havel ratištěm
štípený si získává zas štít.“*

Na pomezí Čech a Moravy kolem Jihlavy byla po roce 1240 objevena rozsáhlá ložiska stříbra a část těchto nalezišť spadala do lichtenburské rodové domény. Smil se díky tomu stal jedním z nejbohatších českých velmožů. V místech, kde Haberská stezka překračovala řeku Sázavu a stáčela se na královské horní město Jihlavu, založil Smil nové město zvané Brod. V jedné z prvních listin je dokonce označováno jako Smilův Brod. Podle německých osadníků, které nález stříbra přilákal, se mu však později začalo říkat Německý Brod. Zdejší faru při kostele zasvěceném Panně Marii pak Smil věnoval Řádu německých rytířů, s nimiž se sblížil při křížové výpravě Přemysla Otakara II. do Pruska. Celé lichtenburské dominium v tomto koutě východních Čech bylo zároveň posíleno výstavbou dalších hradů jako Žleby, Ronovec, Smrdov, později přibýly Lipnice a Ronov, a městeček Přibyslav, Chotěboř a Krucemburk.

Smil I. z Lichtenburka představoval vsutku mimořádnou osobnost své doby. Byl to obratný politik, zdatný válečník, miloval rytířské turnaje, jichž se horlivě a úspěšně účastnil, byl schopný podnikatel bohatnoucí zejména z těž-

Celkový pohled na Havlíčkově náměstí v Havlíčkově Brodě v 19. století.

Děkanský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Havlíčkově Brodě.

by stříbra, štědře podporoval nejen Řád německých rytířů, ale také například cisterciácký klášter ve Žďáře nad Sázavou, který obdaroval z věna své manželky Alžběty, dcery Přibyslava z Křižanova. Mimo to byl Smil na šlechtice své doby dosti vzdělaný, jinak by ho král Přemysl Otakar II. nepověřoval diplomatickými úkoly. Měl zřejmě zálibu v dvorské rytířské poezii své doby, jak o tom svědčí v tehdejších českém prostředí nezvyklá jména jeho dvou mladších synů – Oldřicha a Raimunda, upomínající na proslulé dvorní básníky.

Smil I. z Lichtenburka si také potrpěl na přepych a nádheru. Jeden ze soudobých kronikářů ho popsal následovně: „Jede v přehožu z baldachýnu, není nad krásnějšího jemu, a právě tak kabátec zdobný, rytíři velmi je slušivý. Štít i helmice s ozdobou, jsou pravou rytířskou nádherou...“ Na pečetení svých listin používal nezvykle velké pečeti a o jeho pýše svědčí i titul, jakého v latinsky psaných listinách používal: „Zmilo, dei gracie dominus de Luh-

Havlíčkovbrodská radnice s pověstným kostlivcem ve výklenku na štítě.

tenburc.“ Tedy přeloženo: Smil, z boží milosti pán na Lichtenburku. Takhle sami sebe titulovali jen knížata a králové!

Smil I. z Lichtenburka, „muž bohatý, štedrý a rodu urozeného, jenž proslul svým jméním, zdatností a slávou, mimo to srdnatý rytíř“, jak ho popsala Žďárská kronika, zemřel v roce 1269. Měl tedy svým způsobem štěstí, že už se nedožil pádu krále Přemysla Otakara II. a jeho smrti v bitvě na Moravském poli.

Smilův syn Hynek z Lichteburka vydal v roce 1278 tzv. Brodské privilegium, které upravovalo městskou správu a městský horní zákoník. V roce 1319 se majitelem Německého Brodu a okolních stříbrných dolů stal příbuzný Lichtenburků a jeden z tehdy nejmocnějších mužů království Jindřich z Lipé, o němž si více povíme v souvislosti s hradem Lipnice. Poté se v držení města vystřídalo několik šlechtických rodů.

Za husitských válek se Německý Brod stal němým svědkem porážky druhé křížové výpravy. Právě ve zdech města vyvrcholilo jedno z nejslavnějších vítězství v té době už zcela slepého hejtmana Jana Žižky z Trocnova. Ale začněme příběh této bitvy hezky po pořádku. V prvních dnech prosince 1421 vstoupil Zikmund Lucemburský v čele druhé křížové výpravy do Jihlavy, královského horního města na moravsko-českém pomezí. Husitská polní vojska se rozhodla zastavit nepřítele u Kutné Hory, jejíž měšťané se nedávno přidali ke kalichu. Žižka však Kutnohorským přesto nedůvěřoval a v neděli 21. prosince hned po ranní mši vytáhl se svými bojovníky z města a dal sešikovat vozovou hradbu. Právě včas. Poslové kutnohorské městské rady se totiž tajně vydali k Zikmundovi a nabídli mu, že jeho uherské jízdy otevřou městské brány. Křížáci pak v noci vpadli do města a všechny přítomné husity, například dosazeného mincmistra Mikuláše Dědibaba, povraždili. Jen náhodou se zachránil někdejší Husův žák mistr Petr z Mladoňovic.

Obrovská Zikmundova armáda zatím zcela obklíčila Žižkovo ležení, chráněné vozovou hradbou. Vypadalo to, že tentokrát je osud slepého hejtmana zpečetěn.

Jan Žižka si však i tentokrát věděl rady. Tak jako bylo jeho zvykem riskovat ve starých lapkovských časech, zariskoval i tentokrát. Uprostřed noci z 22. na 23. prosince 1421 probudily křížáky rány z děl. Žižka nechal zapřáhnout do válečných vozů, na které umístil děla, a kryt jejich palbou vyrazil proti svým obláhatelům, hladce prošel jejich zmatenými řadami a zmizel s celým vojskem ve tmě.

Zikmund si vytvožil Žižkovo počínání jako jeho porážku, a proto vzhledem k nastávajícím vánočním svátkům dovolil své žoldněřské armádě volně se rozptýlit po okolí a trochu se zabavit rabováním, znásilňováním, pitím a ho-